

Francis BACON – ľudský intelekt a jeho schopnosti

Už v tej dobe

Za základ pravdivého vedeckého poznania považoval skúsenosť, pozorovanie a experiment. Navrhoval rozumovo spracúvať všetky údaje zo skúsenosti. *Každý pravdivejší výklad prírody sa robí na základe jednotlivých prípadov a vhodných pokusov, kde zmysly rozhodujú iba o pokuse, pokus o prírode a o samom predmete.* Aplikovanie racionálnych metód na zmyslové fakty nás vedie k správny výsledkom. Navrhnutý smer sa stal metódou vedeckého skúmania, vyznačil novú metodologickú cestu poznávania prírody i spoločnosti.

Mojou krajinou je ľudské poznanie. Vyhýbal sa prázdny slovám a slepým pokusom. Hľadal príčiny a zmeny skrytých prírodných síl. Poznal dôležitosť praktického podmanenia prírody ľudskej vôli. Ľudské myslenie je už svojou povahou náchylné predpokladať vo svete viac systému a pravidelnosti, než tam nachádza. Aj keď existuje mnoho úplne jedinečných a k ničomu neporovnateľných vecí, ľudské myslenie sa usiluje nájsť k nim paralely, ktoré však neexistujú. V práci *Novum Organum* (1620) popísal postup induktívnej metódy, založenej na prísnom pozorovaní a experimente. *Prírodu môžeme ovládnuť iba tým, že sa podrobíme jej zákonom... Čím viac záhad prírody rozriešime, tým viac odvetvi matematiky budeme nútení používať.* Uznal silu mysle, ale aj závažnosť poznatkov získaných z popisu prírody a z pokusov v nej konaných. Už v tej dobe chcel vedomosti z experimentov systematicky spracúvať a dotvárať rozumom.

Zapletený v politike

Francis Bacon (22.1.1561–9.4.1626) žil a pôsobil v "zlatom veku" Anglicka. Vyštudoval právo v Cambridgi, stal sa advokátom. Neskôr bol osobným radcom vtedajšieho kráľa Jakuba I., lordom strážcom pečate i lordom kancelárom. Získal titul baróna z Verulamiu i vikonta zo St. Alabamu. Ako obratný politik lavíroval medzi korunou a parlamentom, ale bol označený aj za politického karieristu a intrigána.. Spoločenské postavenie nakoniec stratil. Zamiešal sa do nejednoznačnej politiky, osvojil si taktiku zdanlivých ústupkov, aby neskôr presadil úplne opačné ciele. Dobro štátu bolo pre neho hlavným merítkom politických postupov. Vybadal, že poznanie je moc. *Muži vo vysokom postavení sú služobníkmi z troch pohľadov: slúžia hlave štátu, svojej povesti a svojmu úradu. To znamená, že nedisponujú slobodne ani svojou osobou, ani svojim jednaním, ani svojim časom... Vzostup do postavenia je namáhavý a vynaložená námaha privádza k námahe ešte väčšej. Často je to vzostup nekalý a mnohí sa dostávajú k počtám nepoctivým konaním. Pôda je klzká a cesta späť znamená buď pád alebo aspoň vyhasnutie.* I keď **Francis Bacon** patril k rozporným postavám, jeho nevšedná osobnosť humanistu ho viedla k intelektuálnemu poznávaniu prírody aj spoločnosti. *Pravá metóda skúsenosti najprv zapáli svetlo a pomocou neho potom ukazuje cestu: vychádza nie zo skúsenosti nejasnej a zmätenej, ale zo skúsenosti usporiadanej a zažitej, z nej odvodzuje axiómy a z uznaných axióm postupuje k novým experimentom.* V dejinách vedeckého poznávania zostane zapísaný ako predstaviteľ optimistickej viery v ľudský rozum.

Priateľ meditácii

Pretože som sa cítil zrodený pre službu ľudstvu a považoval som starostlivosť o verejné záležitosti za jednu zo svojich úloh, pýtal som sa, čo by bolo pre ľudstvo najviac užitočné a pre ktoré úlohy ma príroda stvorila. Keď som ale pátral, nenašiel som žiadne záslušnejšie dlelo než objavy, rozvoj umenia a vynálezov, ktoré smerujú k civilizovaniu ľudského života. Rád premýšľal, perspektívne uvažoval, myšlienkovito modeloval reálny stav. Jeho rozptýlené meditácie vyšli knižne. Eseje o morálke, ekonómii a politike sú radami, ako sa v jednotlivých otázkach labyrintu svojej doby orientovať, hľadať praktické východiská a zvládnuť problémy. Štylisticky pôsobivo vyjadril múdrosť prepojením abstraktných a konkrétnych predstáv, vytvoril niektoré modelové riešenia

Ľudských a spoločenských vzťahov.

Uvedme niektoré zo zaujímavých myšlienok, aforizmov a rád, ktorých autorom je **F. Bacon**:

- *Chromý na správnej ceste predbieha zdravých, ktorí blúdia.*
- *Písanie učí ľudí presnosti.*
- *Mladosť je nielen v rokoch, ale aj v myšlienkach.*
- *Najlepšou zbraňou je zdržovať sa mimo dostrel.*
- *Cnosť je ako drahokam, najlepšie vynikne, ak je jednoducho zasadená.*
- *Aby sme mohli ovládať prírodu, musíme sa najprv naučiť ju poslúchať.*
- *Pravda vychádza rýchlejšie najavo z omylu než zo zmätku.*
- *Nie je možné správne zavŕšiť preteky, ak nie je správne určený ich cieľ.*
- *Štyri piliere vlády sú náboženstvo, spravodlivosť, poradný zbor, pokladnica.*
- *Žiadna zlá vlastnosť nehanobí človeka viac, ako keď sa ukáže, že je falošný a podlý.*
- *Aktom pomsty sa človek postaví na úroveň svojho nepriateľa. Ak sa však nepomstí, stojí vyššie ako on.*
- *Schopnosť pomáhať a konať dobro je skutočným a spravodlivým cieľom každého snaženia.*
- *Nič tak nepoškodzuje štát, ako keď sa v ňom chytráci zdajú byť múdri.*
- *Vnútoraná harmónia posilňuje a oživuje v tele každú prirodzenú činnosť, zmieruje a zoslabuje rany zvonku.*
- *Nehľadaj veľké bohatstvo, ale také, aké môžeš nadobudnúť spravodlivo, využiť striedmo, rozdať veselo a opustiť spokojne.*
- *Prvé, čo Boh stvoril vo svojom diele za šesť dní, bolo svetlo vnímania a posledné, čo stvoril, bolo svetlo rozumu.*
- *Neexistuje dokonalá krása, ktorá by v sebe neobsahovala určitú časť záhadnosti.*

Prírodovedecké i spoločenskovedné poznatky majú prispievať k interpretácii sveta a spoločnosti, aby sa prejavili v technickej aplikačnej činnosti a v duchovno-mravnom obzore rozumných ľudských bytostí. **Francis Bacon**, politik, spisovateľ a filozof, odkázal: *Márne sa očakáva veľký pokrok vo vedách, ak sa staré odieva novým a nové šepí do starého. Treba úplne všetko obrodiť, ak sa nechceme ustavične točiť v kruhu a uspokojiť sa s úbohým a takmer bezvýznamným pokrokom.*

(Dušan Jedinák)